

Joanna Król*

O twórcy toruńskiej pedagogiki akademickiej

Recenzja książki Władysława Szulakiewicza, *Mistrz kształcenia pedagogicznego. Kazimierz Sośnicki w okresie toruńskim*

On the Founder of Academic Pedagogy in Toruń

(Władysława Szulakiewicza, *Master of Pedagogical Education. Kazimierz Sośnicki during the Toruń Period*)

Dzieje każdej instytucji można rozpatrywać w perspektywie społecznej, organizacyjno-strukturalnej, finansowej i personalnej. Wydaje się, że ten zwłaszcza ostatni aspekt jest szczególnie istotny, gdyż pozostałe wymienione elementy trudno analizować w oderwaniu od konsekwencji związanych z jednostkowymi wyborami i decyzjami. Ma to szczególne znaczenie w przypadku instytucji oświatowych, w tym uczelni wyższych, w których określona osoba odgrywa rolę fundamentalną. Trudno bowiem wyobrazić sobie rozwój jakiegokolwiek uniwersytetu bez twórczego udziału kształtujących go ludzi nauki¹. Powyższe założenie stało się zapewne przesłanką do przygotowania publikacji, wydanej przez

* Joanna Król (ORCID: 0000-0003-4500-9730) – prof. US, dr hab., Katedra Historii i Teorii Wychowania, Uniwersytet Szczeciński; kontakt:

- 1 Por. m.in.: K. Twardowski, *O dostojeństwie uniwersytetu*, „Etyka”, 26 (1996) s. 191–194; F. Znaniecki, *Społeczne role uczonych a historyczne cechy wiedzy*, „Przegląd Socjologiczny”, 28 (1976) s. 127–150; *Społeczne role uczonych*, Warszawa 1984, s. 371–442; tenże, *Relacje społeczne i role społeczne*, Warszawa 2011, s. 265; J. Goćkowski, *Tezy o uniwersytecie*, „Teksty: teoria

- literatury, krytyka, interpretacja”, 2 (1981) s. 26, 34–35.
- 2 W. Szulakiewicz, *Mistrz kształcenia pedagogicznego. Kazimierz Sośnicki w okresie toruńskim*, Kraków 2025.
  - 3 Prof. dr hab. Władysława Szulakiewicz, <https://ludzie.nauka.gov.pl/ln/profiles/w%C5%82adys%C5%82awa.szulakiewicz.xfcziVVyH73>, dostęp: 21.09.2025; Katedra Pedagogiki Religii i Pedeutologii, <https://www.ignatianum.edu.pl/katedry>, dostęp: 21.09.2025.
  - 4 M.in.: W. Szulakiewicz, *O uczących i uczonych. Szkice z pedeutologii historycznej*, Toruń 2014; też, *Biografistyka i jej miejsce w historiografii edukacyjnej po drugiej wojnie światowej*, „Biuletyn Historii Wychowania”, 19/20 (2004) s. 5–14; też, *O uczących i uczonych. Szkic z pedeutologii historycznej*, w: *Wdzięczność i zobowiązanie. Myśl Jana Pawła II źródłem inspiracji współczesnego środowiska akademickiego*, red. C. Kustry, Toruń 2009, s. 43–51; też, *Nauczyciele i ich edukacja. W kręgu idei lwowskiej pedeutologii*, Toruń 2017; też, *Mistrz–nauczyciel i jego powinności: szkic z pedeutologii historycznej*, „Studia Paedagogica Ignatiana”, 24 (2021) nr 3, s. 71–95, DOI: 10.12775/SPI.2021.3.004; też, *Za przykładem mistrza: Tadeusza Czeżowskiego (1889–1981) służba uniwersytetowi*

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie, o tytule *Mistrz kształcenia pedagogicznego. Kazimierz Sośnicki w okresie toruńskim*². Jej autorka, prof. Władysława Szulakiewicz, należy do grona czołowych współczesnych badaczy historii edukacji. W ramach aktywności naukowo-badawczej, najpierw na Uniwersytecie im. M. Kopernika w Toruniu, a obecnie w Uniwersytecie Ignatianum w Krakowie, podejmuje ona zagadnienia przede wszystkim z zakresu historii pedagogiki, biografistyki historyczno-oświatowej, historii filozofii wychowania oraz podstaw metodologicznych badań historyczno-oświatowych³. Na istotną część dorobku badaczki składają się także prace z obszaru pedeutologii historycznej. W ostatnim czasie jest to zarazem najbardziej rozwijane przez prof. Szulakiewicz pole badawcze⁴. Najnowszą jej pozycję należy zatem przyjąć jako rezultat konsekwencji badawczej i zarazem wyraz świadomości istoty podejmowanych eksploracji.

Na prezentowaną tu książkę złożyły się: wstęp, trzy rozdziały, zakończenie, bibliografia, spis fotografii, dwa aneksy oraz indeks nazwisk. Opracowanie liczy 232 strony, a jego strukturę charakteryzuje spójność i logiczna zasadność. Podział oraz tytuły poszczególnych rozdziałów podporządkowane zostały biegowi życia osobistego i zawodowego prof. Kazimierza Sośnickiego, w którym okresy lwowski, toruński i gdański wyróżniają się wyraźnie. Autorka nie zdecydowała się jednak wydzielać osobnej części dla ostatniego z wymienionych cykli, co zyskało umocowanie w tytule pracy i w samym uzasadnieniu pisania tej monografii. Uzasadnienie to traktuję jako niezwykle istotne i przekonujące, a prof. Szulakiewicz dała temu wyraz we Wstępie.

Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu, macierzysta uczelnia prof. Sośnickiego, w 2025 r. obchodzi 80. rocznicę powstania, co w połączeniu z faktem, że pro-

fesor był immanentną częścią historii tego Uniwersytetu wniosło ważki argument przemawiający za ukazaniem się recenzowanej tu publikacji. Jak napisała autorka: „Miał on ogromne zasługi w dziele kształcenia pedagogicznego studentów nie tylko na kierunku pedagogika, ale także w edukacji pedagogicznej młodzieży studiującej na innych kierunkach w toruńskim uniwersytecie”⁵.

Przytoczona wypowiedź jednocześnie zakreśla i uszczegóławia przedmiot badań, którym było nie tyle zaprezentowanie poglądów Sośnickiego, ile omówienie jego działalności pedagogicznej na Uniwersytecie w Toruniu. Wpisuje się to równocześnie w dzieje kształcenia uniwersyteckiego pedagogów polskich po II wojnie światowej, o której to intencji autorka wyraźnie napisała w końcówce Wstępu⁶. Innymi słowy, jest to zarazem opowieść o „mistrzu kształcenia pedagogicznego”, co znalazło wyraz nie tylko w tytule pracy, ale i twórcze rozwinięcie, przywołanej przez profesor, kategorii „mistrza” w rozumieniu Jacka J. Jadackiego⁷.

Na uwagę zasługuje bogata podstawa źródłowa pracy, na którą składają się dokumenty archiwalne zdeponowane w Archiwum UMK (akta studenckie, akta przewodów doktorskich i akta osobowe uczniów K. Sośnickiego), źródła drukowane i opracowania poświęcone rozwojowi uczelni toruńskiej czy literatura pamiątkarska. Wspomniana dokumentacja poprzez swoją zasobność i różnorodność stała się cennym fundamentem budowanej narracji, przybliżającej osiągnięcia dydaktyczne Sośnickiego oraz jego uczniów, a także, co zostało podkreślone przez autorkę, jest: „wyrazem wdzięczności dla mistrza za jego trud”⁸.

W rozdziale pierwszym prof. Szulakiewicz przedstawiła lwowski okres życia i działalności pedagogicznej Kazimierza Sośnickiego, koncentrując się na jego rozwoju naukowo-zawodowym, co z punktu widzenia zasadniczego tematu książki ma znaczenie szczególne. Pozwoliło to na zagłębienie się czytelnika w proces formowania

i nauce, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, 47 (2010) s. 109–127; też, *Być nauczycielem akademickim: rozważania Hansa Gadamera (1900–2002)*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, 50 (2013) s. 65–79; też, *O edukacji pedagogicznej kobiet: Antoniny Machczyńskiej myśl pedeutologiczna*, „Przeгляд Historyczno-Oświatowy”, 1–2 (2015) s. 7–23; też, *Zagadnienia pedeutologiczne w twórczości Ludwika Jaxy-Bykowskiego*, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych”, 49–50 (1996–1997) s.17–24; też, „Dobry nauczyciel”: szkic o koncepcji badań pedeutologicznych Jadwigi Zaleskiej (1900–1993), „Studia Paedagogica Ignatiana”, 27 (2024) nr 2, s. 55–76, DOI: 10.12775/SPI.2024.2.003.

- 5 W. Szulakiewicz, *Mistrz kształcenia pedagogicznego. Kazimierz Sośnicki w okresie toruńskim*, Kraków 2025, s. 9.
- 6 Tamże, s. 13–14.
- 7 Tamże, s. 9–10.
- 8 Tamże, s.13.

intelektualnego wybitnego pedagoga, pokonującego trud kolejnych stopni awansu naukowego i zawodowego. Na szczególną uwagę zasługuje uwypuklenie roli prof. Kazimierza Twardowskiego jako mistrza o niepodważalnym wpływie na ukierunkowanie ewolucji naukowego myślenia Sośnickiego i również jako mentora mającego udział w powstawaniu jego prac.

Rozdział drugi wprowadza czytelnika w obszar rozważań zasadniczych i wraz z rozdziałem trzecim stanowi fundament recenzowanej pracy. Tematem podjętym w tej części książki stała się działalność Sośnickiego w okresie toruńskim, tj. jego aktywność organizacyjna, naukowa i dydaktyczna. Okres toruński obejmował lata 1945–1960, będące czasem wyteźzonej pracy pedagoga na rzecz organizacji uniwersytetu w Toruniu, zabezpieczenia jego zaplecza instytucjonalnego, materialnego i personalnego. Sośnicki jako pierwszy prodziekan Wydziału Humanistycznego, a także wieloletni kierownik Katedry Pedagogiki, wykazał nadzwyczajną troskę o sprawne funkcjonowanie powierzonych mu sfer działalności, a jego osiągnięcia w procesie kształcenia pedagogów i rozwoju samej pedagogiki jako dyscypliny naukowej pozostają bezdyskusyjne. Szulakiewicz na podstawie cennego materiału źródłowego nakreśliła obraz człowieka, który mimo osobistych zmagania, i nie zawsze sprzyjających mu władz ministerialnych, stworzył podstawy ośrodka naukowego w Toruniu. Podziw budzą również efekty pracy dydaktycznej Sośnickiego, gdyż był – jak pisze autorka – odpowiedzialny za „edukację pedagogiczną na toruńskim uniwersytecie nie tylko na kierunku Pedagogika, funkcjonującym na Wydziale Humanistycznym, ale i innych kierunkach i wydziałach”⁹. Sprawował również opiekę „nad zajęciami dydaktycznymi z zakresu nauk pedagogicznych oraz praktykami pedagogicznymi”¹⁰. Można wnioskować, że miał ogromny udział w dziele kształcenia

9 Tamże, s. 54.

10 Tamże.

kilku pokoleń pedagogów polskich. Bardzo interesująca jest ta część pracy, w której badaczka analizuje pochodzenie, status społeczny, wiek pierwszych studentów pedagogiki i magistrantów Sośnickiego, a także problematykę prowadzonego przez niego seminarium.

Rzetelność dokonanych przez autorkę badań archiwalnych łączy się z tym, że nie unika ona pisania o rzeczach trudnych. Były nimi niewątpliwie niezrozumiałe rozstrzygnięcia ministerialne co do awansu zawodowego prof. Sośnickiego, stabilizacji jego zatrudnienia, a także okoliczności pożegnania się z Alma Mater. Buduje to – w moim rozumieniu – uczciwy i komplementarny obraz życia klasyka polskiej pedagogiki. Znając pozycję i dorobek Sośnickiego, opisany w książce bieg spraw może dziwić i zasmucać, a to wrażenie potęguje się jeszcze pod wpływem wspomnień jego uczniów i współpracowników, które autorka zaprezentowała w kolejnym podrozdziale. Wyłania się z nich sylwetka osoby urzeczywistniającej wszystkie podstawowe cechy mistrza, o czym pisała już we Wstępie: fachowiec w swojej dyscyplinie; wybitny i oddany swoim uczniom nauczyciel; człowiek odpowiedzialny za swoje słowa i czyny¹¹. Nietrudno też zauważyć, że poprzez styl pracy naukowo-dydaktycznej kontynuował on dzieło swojego mistrza – prof. Kazimierza Twardowskiego. Logika, krytyczne myślenie, analityczne podejście, precyzja w wyrażaniu myśli oraz umiłowanie prawdy – oto przymioty, które przewinęły się we wszystkich przytoczonych przez autorkę wspomnieniach.

W ostatnim z rozdziałów przedstawione są sylwetki i dorobek wybranych uczniów prof. Sośnickiego. Kryterium doboru było związane z uzyskaniem zarówno stopnia doktora, jak i magistra, przygotowanymi pod jego kierunkiem. Do grona wychowanków należeli m.in.: Stefan Wołoszyn, Feliks Korniszewski, Ludwik Bandura, ksiądz Zygfryd Kowalski, Maria Lipowska i Kazimierz Moroz. Wnikliwa

11 Tamże, s.10.

analiza materiałów źródłowych, dokonana przez prof. Szulakiewicz, pozwoliła podać w sposób syntetyczny, a zarazem bardzo wyczerpujący, charakterystykę każdej z wymienionych postaci, wykorzystując przy tym klarowny i konsekwentnie realizowany układ treści, który zawierał drogę życiową i zawodową; rozwój naukowy i publikacje; działalność organizacyjną, w tym osadzenie w ówczesnej rzeczywistości akademickiej. Interesującym zabiegiem zastosowanym w toku opisu jest skrupulatne i analityczne przedstawienie wymagań egzaminacyjnych, jakim musieli sprostać uczniowie Sośnickiego przy pokonywaniu kolejnych szczebli rozwoju naukowego; problematyki składowanych przez nich prac czy treści recenzji sporządzanych przez wybitnych przedstawicieli nauki polskiej (również Sośnickiego). Wartość tego rozwiązania jest podwójna: po pierwsze wzbogaca ono naszą wiedzę na temat życia naukowego w powojennej Polsce, a po drugie pozwala poznać rezultaty pracy dydaktycznej Sośnickiego, czemu właśnie poświęcona została recenzowana książka. Nie ulega wątpliwości, że rozwój naukowy każdego z jego wychowanków był mniej lub bardziej zakotwiczony w dziełach ich mistrza. W tym najgłębiej wyraża się zarówno ciągłość myśli naukowej, a tym samym mistrzostwo dydaktyczne Sośnickiego.

Rozdział o tytule *Zakończenie* jest reasumpcją podstawowych wniosków. Autorka ponownie podkreśliła i uargumentowała w tej części nie tylko wartość i znaczenie dzieła pedagogicznego Kazimierza Sośnickiego, ale i wskazała na jego kontynuację, tzn. rozwijanie przez jego uczniów pedagogiki jako dyscypliny naukowej w różnych ośrodkach akademickich Polski. Godne zauważenia jest i to, że prof. Szulakiewicz wyznaczyła zarazem nowe obszary badawcze, słusznie postulując sposób honorowanie uczniów Sośnickiego odrębnymi publikacjami naukowymi.

Na uwagę zasługuje także strona graficzna publikacji. Pracę wzbogaciło 29 fotografii ze zbiorów archiwalnych

i własnych autorki. Dobór jest w pełni przemyślany i wpisuje się w problematykę podjętych rozważań, gdyż ilustrują one nie tylko życie prywatne czy zawodowe Mistrza, ale i przedstawiają jego współpracowników i uczniów.

Całość publikacji zamyka się bogatą bibliografią, potwierdzającą wkład pracy prof. Szulakiewicz, oraz bardzo interesującymi aneksami. Pierwszy z nich dotyczy problematyki wykładów pedagoga z czasów okupacji niemieckiej, który sporządził Kazimierz Moroz. Drugi aneks – to wykaz tematów prac magisterskich napisanych pod kierunkiem prof. Sośnickiego. Poza bibliografią i aneksami w książce znajduje się też indeks nazwisk osób przywołanych w tekście.

Monografia *Mistrz kształcenia pedagogicznego. Kazimierz Sośnicki w okresie toruńskim* autorstwa prof. Władysławy Szulakiewicz jest moim zdaniem pozycją niezwykle wartościową, inspirującą i poszerzającą obszar badawczy w zakresie pedeutologii historycznej. Książka poszerza nie tylko dotychczasową wiedzę na temat działalności Kazimierza Sośnickiego, ale i wpisuje się w dzieje powojennego kształcenia w dyscyplinie pedagogika, co należy uznać za zjawisko szczególnie cenne w historiografii edukacyjnej.

Bibliografia

Opracowania

- Goćkowski J., *Tezy o uniwersytecie*, „Teksty: teoria literatury, krytyka, interpretacja”, 2 (1981), s. 5–37.
- Szulakiewicz W., *Biografistyka i jej miejsce w historiografii edukacyjnej po drugiej wojnie światowej*, „Biuletyn Historii Wychowania”, 19/20 (2004) s. 5–14.
- Szulakiewicz W., *Być nauczycielem akademickim: rozważania Hansa Gadamera (1900–2002)*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, 50 (2013) s. 65–79.

- Szulakiewicz W., „Dobry nauczyciel”: szkic o koncepcji badań pedeutologicznych Jadwigi Zaleskiej (1900–1993), „Studia Paedagogica Ignatiana”, 27 (2024) nr 2, s. 55–76, DOI: 10.12775/SPI.2024.2.003.
- Szulakiewicz W., *Mistrz kształcenia pedagogicznego. Kazimierz Sośnicki w okresie toruńskim*, Kraków 2025.
- Szulakiewicz W., *Mistrz–nauczyciel i jego powinności: szkic z pedeutologii historycznej*, „Studia Paedagogica Ignatiana”, 24 (2021) nr 3, s. 71–95, DOI: 10.12775/SPI.2021.3.004
- Szulakiewicz W., *Nauczyciele i ich edukacja. W kręgu idei lwowskiej pedeutologii*, Toruń 2017.
- Szulakiewicz W., *O edukacji pedagogicznej kobiet: Antoniny Machczyńskiej myśl pedeutologiczna*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, 1–2 (2015) s. 7–23.
- Szulakiewicz W., *O uczących i uczonych. Szkic z pedeutologii historycznej*, w: *Wdzięczność i zobowiązanie. Myśl Jana Pawła II źródłem inspiracji współczesnego środowiska akademickiego*, red. C. Kustra, Toruń 2009, s. 43–51.
- Szulakiewicz W., *O uczących i uczonych. Szkice z pedeutologii historycznej*, Toruń 2014.
- Szulakiewicz W., *Za przykładem mistrza: Tadeusza Czeżowskiego (1889–1981) służba uniwersytetowi i nauce*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, 47 (2010) s. 109–127.
- Szulakiewicz W., *Zagadnienia pedeutologiczne w twórczości Ludwika Jaxy-Bykowskiego*, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych”, 49–50 (1996–1997) s.17–24.
- Twardowski K., *O dostojęństwie uniwersytetu*, „Etyka”, 26 (1993) s. 187–195.
- Znanięcki F., *Relacje społeczne i role społeczne*, Warszawa 2011.
- Znanięcki F., *Spółeczne role uczonych*, Warszawa 1984.
- Znanięcki F., *Spółeczne role uczonych a historyczne cechy wiedzy*, „Przegląd Socjologiczny”, 28 (1976) s. 110–153.

Netografia

- prof. dr hab. Władysława Szulakiewicz, <https://ludzie.nauka.gov.pl/ln/profiles/w%C5%82adys%C5%82awa.szulakiewicz.XfCziVvyH73>, , dostęp: 21.09.2025.
- Katedra Pedagogiki Religii i Pedeutologii, <https://www.ignatianum.edu.pl/katedry>, dostęp: 21.09.2025..